

Nazareth op, over wien de geest der oude profeten weer vaardig wordt; die tegenover de uitwendige moraal der Pharizeën „die höchste sittliche Idealität” stelt 53) en bij wien de God der profeten zich zelfs ontwikkelt tot den God der liefde, die een Vader van alle menschen is. Zoo wordt deze rabbi door woord en voorbeeld de stichter van het nieuwe Koninkrijk van gerechtigheid en liefde, dat door de grenzen van Israel doorbreekt en alle godgezinden omvat. Daarmede is de taak van Israel afgelopen, Israel's religie is in het Christendom overgegaan, een nieuwe evolutie begint, die Harnack in zijn Dogmengeschichte u verhalen zal. Een evolutie, die nog steeds doorgaat, en waaraan ook wij hebben mee te arbeiden, want „Weiterbildung der Religion” is het wachtwoord van onzen tijd.

Ge zult thans gevoelen M.H., hoe die beide, Evolutie en Revelatie, of wilt ge het theologische en het religionsgeschichtliche standpunt, diametraal tegenover elkander staan. De poging der Vermittlungstheologie, om beide te vereenigen, eenerzijds dit evolutieproces in Israel's religie op te nemen en toch tegelijk de revelatie te handhaven door het ethisch monotheïsme van Israel's profeten af te leiden, niet uit een klaar en bewust woord, dat van God uitging 54), maar uit „einem geheimnisvollen Kontakt von Diesseits und Jenseits”, of wilt ge liever uit de „innerliche Berührung mit dem für gewöhnlich verhüllten Welthintergrunde” 55), toont u juist in de matheid en zwevendheid dezer pantheïstische uitdrukkingen, hoe volkomen terecht Delitzsch heeft opgemerkt, dat in geen klaar denkend verstand deze tegenstelling zich laat verzoenen. Het baat u dan ook niet, of Dr. Hermann Siebeck in zijn Religionsphilosophie u deze evolutie-hypothese komt aanprijzen op grond van het „waardeeringsoordeel”, dat het „der Würde des Göttlichen doch mehr entspricht die Entwicklung ganz von unten auf sich anspinnen zu lassen” dan dat men haar „von einem relativ idealen Anfangsstande her in einen Zustand des Verfalls gerathen lässt” 56). Want *uw* waardeeringsoordeel zal juist omgekeerd luiden, dat de voorstelling, alsof de God en Vader van onzen Heere Jezus Christus zich allengs ontwikkeld heeft uit den grimmigen en bloed-dorstigen woestijn-god der Kenieten erger is dan profaan en aan gods lastering denken doet.

Is er dus geen verzoening tusschen beide mogelijk, dan moet hier